

Логвинський Г.В.,

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
здобувач кафедри кримінального права*

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СЕНСІ КОНЦЕПТА РОЗВИТКУ

Відомо, що організація протидії злочинності у зовнішньоекономічній діяльності є одним із ефективних шляхів забезпечення сталого розвитку держав та усього світового суспільства у цілому. Саме на цьому наполягають експерти ООН [Report of the Secretary-General - State of crime and criminal justice worldwide // United Nations. Doc/ A/CONF.222/4 – electronic resource – mode of access: http://www.unodc.org/documents/congress//Documentation/A-CONF.222-4/ACONF222_4_e_V1500369.pdf - p. 8].

Проблематика злочинів у сфері зовнішньоекономічній діяльності особливо активно досліджувалася в останній час у працях О. М. Бандурки, В. Т. Білоуса, В.М.Давидюка, В.М.Дрьоміна, Т.В.Мельничук, О.Г.Кальмана, В. М. Поповича, В. А. Тимченко, та інших. Цікавим внеском у сферу аналізу питань, що розглядаються, є монографія В.М. Давидюка, Ю.В.Горбача, В.А.Некрасова «Оперативно-розшукова діагностика злочинів у сфері зовнішньоекономічній діяльності» [Давидюк В. М., Горбач Ю.В., Некрасов В.А. Оперативно-розшукова діагностика злочинів у сфері зовнішньоекономічній діяльності : монографія / В.М.Давидюк, Ю.В.Горбач, В.А. Некрасов - : Київ: «Розвиток»; Ірпінь, 2014. - 198 с.].

Проте більшість з вказаних робіт було пов'язано або з характеристиками суто криміналістичної чи кримінологічної активності. Питання ж кримінально-правового сенсу розглядалися частково у працях В.М. Поповича та О.Г.Кальмана.

Поруч з цим бурхливі зміни у соціально-економічній обстановці, які пов'язані із глобалізацією процесів кримінальності, надають можливість більш

ретельного аналізу проблематики злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності сьогодні.

Метою тезисів є визначення основних проблем кримінально-правової протидії злочинам у сфері зовнішньоекономічної діяльності за умов інтенсифікації профілактичних завдань діючого законодавства кримінально-правового профілю.

При чому розгляд інститутів, принципів, відносин повинен бути зробленим у сенсі комплексного структурно-функціонального підходу, який надає можливість бачення явища зовнішньоекономічної діяльності як складної відкритої структури інституціонального сенсу (В.М.Дрьомін, J.Gladsone, R.Ericson), яке поєднує різні рівні та обсяги взаємодії між суб'єктами кримінально-правових відносин у різних сферах соціальної інтеракції. Відомо, що злочинність, право, система кримінальної юстиції «співпрацюють» із різними соціальними інститутами, як політика, економіка, культура, комунікації, релігія. Саме через них кримінально правові норми формують належні соціальні паттерни у сфері розбудови суспільного впливу на злочинність в сенсі верховенства права та сталого розвитку. Саме ідеологія сталого розвитку відкриває перед сучасним кримінальним правом перспективи послідовного підвищення суспільного значення проблеми. Злочинність, кримінально-правовий вплив, вже вийшли за межі суто національних конструктів та повинні вивчатися у більш широкому полі взаємодій, які пов'язуються із необхідністю функціонування безпечного суспільства та стабільних економічних відносин у всьому світі.

Аналітики до глобальних економічних проблем відносять:

демографічну проблему, яка викликана швидким зростанням населення Землі. Кожні 11-13 років населення Земної кулі зростає на 1 млрд. чол., зростає кількість перенаселених районів, 95% населення проживає в Азії, Африці, Латинській Америці. В той же час у країнах Європи спостерігається депопуляція (зменшення чисельності) місцевого населення;

продовольчу проблему, що є наслідком відставання темпів зростання обсягів виробництва сільгосппродукції від темпів зростання чисельності населення. В результаті 10% населення Землі голодує. Майже 100% цих людей проживає у країнах, що розвиваються;

енергетичну та сировинну проблеми породжені швидкими темпами вичерпання відповідних ресурсів та їх обмеженістю;

екологічну проблему, яка породжена господарською діяльністю людей. Матеріальне виробництво у змозі справляти незворотний вплив на навколишнє середовище. Сучасні галузі промислового виробництва виснажують природні ресурси, забруднюють навколишнє середовище, порушують екологічну рівновагу. Природа втрачає здатність до саморегулювання, змінюється клімат, зростає захворюваність людей;

освоєння світового океану і космічного простору, що дозволить залучити їх ресурси до економічного процесу;

роззброєння, яке дозволить перенацілити значні кошти на вирішення соціальних проблем;

інтернаціоналізацію злочинності в економічній сфері, посилення її впливу на національні господарські комплекси, зростання заподіяної шкоди. Проблема злочинності, яка ще до недавнього часу вважалась внутрішньою справою держави, на сьогоднішній момент не може вирішуватись урядом самостійно. Це пояснюється тим, що злочинність не просто зростає, а набуває міжнародного характеру. Відомо, що глобалізація створює нові загрози безпеці людини як у багатих, так і в бідних країнах. Її наслідками є фінансова й економічна нестабільність, негарантованість зайнятості та доходів, ризики для здоров'я, незадовільна особиста безпека, загострення політичних, гуманітарних і суспільних проблем. У свою чергу, зниження рівня соціального контролю в пострадянських країнах, з одного боку, та перехід до капіталізму – з іншого, супроводжуються навальним поширенням тіньової економіки та посиленням східноєвропейських злочинних організацій.

Спостерігається також тенденція до локалізації (розширення автономій), регіоналізації, а звідси – зростання націоналізму та фундаменталізму (у деяких мусульманських країнах), що призводить до протистояння носіїв такої ідеології з центральними органами влади, а також до міжнаціональних конфліктів [Андрій Бова. Організована злочинність у вимірі глобалізації / Бова А. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=39&c=766>].

Пропонується вивчення аналітичних оглядів доктринального характеру у даній площині відображувати не тільки з точки зору позитивістського підходу за яким доктринальні аспекти вивчення та попередження злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності розглядаються виключно у історійко-правовому, генетичному аспекті, коли цей вид злочинності відокремлюється від інших за допомогою визначення кола норм, та ролі цих норм у загальній системі злочинів, у співвідношенні із формуванням системи захисту національної безпеки. Іншим, продуктивним шляхом вивчення проблеми є моделювання образу злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності, її співвідношення із зловживаннями правом та позитивною поведінкою на рівні держави, соціальної групи, юридичної та фізичної особи з урахуванням тенденцій та перспектив сталого розвитку на усіх рівнях соціальної взаємодії.

При чому таке вивчення із акцентом на інструментальних, важливих для сучасної України аспектах повинне супроводжуватись аналізом проблеми з точки зору:

- Міжнародного права (зовнішньоекономічна діяльність та злочини міжнародного характеру, транснаціональна злочинність, діяльність інститутів ООН у формуванні кримінально-правової політики протидії злочинності) як з позицій міжнародного публічного (Міжнародний кримінальний суд), та міжнародного приватного (колізійне законодавство) права;

- Наднаціонального права (нормативна база протидії злочинам у сфері зовнішньоекономічній діяльності на рівні Європейського союзу);

- *Lex Mercatoria* як підвиду супранационального законодавства;

– Національного законодавства окремих правових родин (кримінального профілю, профілактичного та адміністративного законодавства, законодавства економічної спрямованості);

– Міжнародного права розвитку задля виявленню шляхів нейтралізації глобальних економічних дисонансів, що передують злочинності.

Вказані рівні повинні кореспондувати при вивченні відповідній практиці Європейського суду з прав людини, та інших міжнародних чи регіональних судових інституцій, оскільки саме там розглядаються найбільш важливі для вдосконалення системи правового регулювання питання організації взаємодії між суб'єктами економічних правовідносин. Саме поєднання інструментальних та доктринальних аспектів правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, обмеження зловживань правом та протидії транснаціональним злочинам економічної спрямованості може надати суттєві результати у справі, що пов'язана із послідовним розвитком науково-прикладних аспектів проблеми.

Важливим напрямком досліджень повинен бути транснаціональний та порівняльно-правовий вимір проблеми з урахуванням не тільки особливостей формування та дії окремих правових систем та сімей, але й механізмів регуляції юрисдикційних питань у поєднанні із завданнями фінансування сталого розвитку окремих країн та анклавів. Це набуло особливої актуальності сьогодні, оскільки формування квазі-держав яке відбулося протягом минулих років (Республіка Придністров'я, Косово, Південна Осетія та ін.) формулює специфіку (у тому числі й юрисдикційну) діяльності відповідних інституцій та застосування відповідних санкцій.

Як, наприклад, повинне бути вирішене питання, коли вантаж, щодо якого існують правові обмеження щодо вільного пересування останнього, вивозиться з митної території України за допомогою фірми посередника за контрактом, що підписаний нерезидентами, за умов що поставщик – нерезидент невизнаного територіального формування, та має відповідну ліцензію, видану компетентними органами квазі-держави? Чи існують юрисдикційні механізми організації

співпраці та поведження із квазі-структурами, що сформувалися завдяки агресивній поведінці окремих держав? Що робити при колізіях міжнародного та національного законодавства у сфері забезпечення економічної безпеки відповідних країн та міжнародного права прав людини? Яким чином повинно бути відокремленим коло злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності? Як вони співпадають із транснаціональними злочинами економічної спрямованості у тому числі й тими, які вчинюються на фінансових ринках (market abuse) чи пов'язані із організованою злочинною діяльністю на міжнародному рівні, зловживаннями правом на міжнародному рівні як з боку держав так і з боку інших суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, легалізацією злочинних форм фінансової активності, корупційними практиками.

Усі ці питання потребують своєї відповіді. Вважаємо, що саме використання методології синергетичного підходу до явища, що вивчається, за допомогою теорії та методології міжнародного права розвитку може надати позитивний результат у галузі організації вивчення та попередження злочинності у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Окремим питанням повинна бути розглянутою проблема співвідношення злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної, супранаціональної та державної реакції на останні із застосуванням заходів покарання, заходів безпеки, заходів реституції та компенсації. Визначення кримінально-правового сенсу окремих інституцій поведження з правопорушниками є також елементом, що підлягає визначенню при формуванні моделі кримінально-правової протидії злочинам у сфері зовнішньоекономічної діяльності та її ефективності.